

Ayahuasca – harmalové alkaloidy + DMT (*banisteriopsis caapi* + *psychotria viridis*)

Přehled základních informací o látce

ČESKÁ
PSYCHEDELICKÁ
SPOLEČNOST

Slangové názvy

Aya, medicína, babička, yagé

Způsob užití

Požitím (perorálně)

Obvyklá dávka

Kvůli odlišnostem v toleranci a osobní citlivosti jednotlivých uživatelů a v neposlední řadě také kolísajícímu obsahu účiných látek je dávkování velice individuální.

Rituální objekty na čištění prostoru. Foto: Lesly White

Průběh

- Nástup účinku: za 30–60 minut od konzumace
- Celková doba trvání účinku: 3–4 hodiny
- Nástupní fáze: 15–30 minut
- Vrcholná fáze: 2–4 hodiny
- Sestupná fáze: 1–3 hodiny

Účinky na psychiku

- zesílení emočního prožívání
- změněné vnímání času
- změna vnímání vlastního já (ve vyšších dávkách vedoucí až pocitu ztráty ega)
- pocity jednoty a propojení
- změna zrakového vnímání
- synestezie (prolínání smyslových vjemů)
- bujná představivost a snové vize
- pocity splynutí s vesmírem, pocit dosáhnutí osvícení, mystické zážitky.
- Muže vyvolat pocity úzkosti a vyústit v zážitek blízkosti smrti následovaný katartickým znovuzrozením.

Tělesné účinky

- nevolnost i zvracení
- nucení na stolici (zejména při nástupu účinku)
 - návaly tepla a chladu
 - může vyvolat závratě, slabost, ospalost, zívání, bzučení v uších, parestezie (brnění, mravenčení, apod.)

Nebezpečné kombinace

Zejména léky působící na serotonin včetně antidepresiv SSRI (fluoxetin,

fluvoxamin, sertalin, citalopram), SNRI (venlafaxin, duloxetin) a jiných antidepresiv (mirtazapin, trazodon, vilazodon, vortioxetin,...).

Dále tramadol (lék na bolest) nebo dextrometorfán (lék na utlumení dráždivého kaše, obch. náz. např. Stopex). Všechny tyto látky mohou v kombinaci vyvolat nebezpečný serotoninový syndrom.

Jelikož ayahuasca obsahuje inhibitory mono-aminooxidázy (IMAO), které mají vysoké riziko nebezpečných interakcí, obecně se nedoporučuje ji kombinovat s žádnými dalšími psychoaktivními látkami.

Stav v ČR

DMT (dimetyltryptamin), obsažený v čakruně (*psychotria viridis*), je v České Republice uveden v příloze 4 Nařízení vlády o seznamech návykových látek 463/2013 Sb., na něž se odkazuje zákon o návykových látkách č. 167/1998 Sb., a tedy výroba, distribuce i držení je bez zvláštního povolení ilegální [23].

Zájem o ayahuascu je v ČR stejně jako ve světě na vzestupu. Podle nedávného výzkumu „Tradiční amazonská medicína v české subkultuře“ ayahuasca představuje nejvyhledávanější preparát z tradiční amazonské medicíny a je většinou českých uživatelů považována za terapeutickou alternativu [13].

Nejčastější kontext užívání v ČR je rituální, průvodci ceremoniemi jsou různých národností včetně Čechů. Jako nejčastější důvody pití ayahuascy uvádějí její uživatelé léčebné a spirituální [23].

Podrobnější informace o užívání ayahuascy v ČR jsou k dispozici v článku „Glokalizace Ayahuasky v ČR a možnosti jejího terapeutického využití v místních podmírkách“ [13].

Autor: Laura Delgado <laura.victoria.delgado@czeps.org>

Proces tradiční přípravy ayahuascy (převz. z [28])

Šaman (kuraka) z kmene Kofán. Foto: Lesly White

Caapi, nátem, yagé, pindé jsou některá jména, pod kterými je v Jižní Americe známý psychoaktivní přípravek ayahuasca; název „ayahuasca“ v kečuánstině znamená „lána smrti“ nebo „víno duchů“. Stejný název jako samotný přípravek totiž nese i lána, ze které je zhotovován (*Banisteriopsis* spp.). Ayahuasca je odvar ze směsi rostlin, která obvykle obsahuje líánu *Banisteriopsis caapi* a listy keře *Psychotria viridis*. Základní suroviny se ale region od regionu liší [1].

Banisteriopsis spp. obsahuje harmin, harmalin a tetrahydroharmin. *Psychotria viridis* obsahuje N, N-dimethyltryptamin (DMT) [2]. DMT je v Evropské unii od roku 1971 kontrolovanou látkou dle Úmluvy o psychotropních látkách Organizace spjených národů. Beta-karbolinové alkaloidy jsou nelegální pouze ve Francii [3, 4]. Do ayahuascy se také často přidávají různé příměsi [5].

Ayahuasca patří mezi přípravky tradiční amazoneské medicíny. Tento medicínský systém je založen na animistickém přesvědčení, že rostliny jsou stejně jako lidé obdařeny duchem, s nímž lze komunikovat ve změněném stavu vědomí. Rostlinná říše je v amazoneské kosmologii uspořádaná hierarchicky. Vévodí jí tzv. matky rostlin (šp. *plantas madres*), tzn. rostliny s psychoaktivními účinky. Ayahuasca je jednou z nich. Takové rostliny jsou považovány za posvátné. Vzhledem k tomu, že kromě léčebných účinků člověku zprostředkovávají různá vidění (šp. *visions*) a vhledy (šp. *enseñanzas*, angl. *insights*), říká se jim rovněž rostliny-učitelky (šp. *plantas maestras*) [6]. Praktici tradiční amazoneské medicíny věří, že nemoc vzniká v důsledku újmy (šp. *daño*) způsobené nepřítelem nebo z posedlosti zlými duchy [7].

Užívání ayahuascy má tisíciletou tradici, a tvorí základ mytologie mnoha etnik nejen z amazoneských, ale i andských oblastí (např. Shipibo-Konibo v Peru, Shuar v Ekvádoru, Cubeo a Cofan v Kolumbii, Tukano v Brazílii). Hraje důležitou roli při udržování společenského uspořádání a soudržnosti [8, 9]. Unikátní kombinace rostlin tvorících ayahuascu je dokladem úzkého sepětí domorodých etnik Jižní Ameriky s přírodou a jejich velkých znalostí o životním prostředí [10]. Jak amazonští domorodci na tuto kombinaci mezi tisíci rostlinných druhů přišli zůstává záhadou [11]. Užívání ayahuascy se rozšířilo mezi mestickou populaci a rovněž se prolíná s křesťanskými prvky (během obřadů probíhají modlitby ke svatým, Bohu, andělům). V Brazílii se také zformovaly církve, v jejichž ritech ayahuasca zaujímá centrální roli (např. Santo Daime, Urucu Vegetal). V posledních desetiletích se ayahuasca stala vyhledávanou rovněž ve Spojených Státech a v Evropě. Lze proto hovořit o globalizaci ayahuascy [12]. Díky jejímu rozšíření se ayahuasca dostává pozornosti i ze strany akademické obce a realizují se domácí i zahraniční výzkumy o jejím terapeutickém potenciálu [13, 14].

Formem obřadů, během nichž se užívá ayahuasca, existuje celá řada. Liší se v provedení amazoneských domorodých etnik, mesticů a tzv. neošamanů – tzn. praktiků tradiční amazoneské medicíny, kteří z Amazonie nepochází, ale učí se jí a přenáší ji do vlastní (sub-)kultury – a také synkretických církví původem z Brazílie. Kromě toho jsou pochopitelně i rozdíly mezi jejich pořadateli, jež bývají v euro-americkém kulturním kontextu obyčejně označováni jako šamani, i když často plní rozdílné role [23, 24].

Při organizaci ayahuascového obřadu se tradičně dbá na dodržování tzv. diety, během níž se doporučuje nejist veprové, mléčnýrobky, příliš slaná nebo kořeněná jídla a zdržet se sexuální aktivity [18]. O významu diety doposud nejsou k dispozici systematické studie. Vychází se z předpokladu, že dieta pomáhá připravit telo na zkušenosť tak, aby látka měla blahodárné účinky.

Obřad tradičně probíhá v noci (tzv. viglie). Jeho pořadatel (léčitel, šp. *Curandero, taita meimo jiné*) během něj zpívá tzv. léčebné písň (keč. *ikaro*) a používá specifické nástroje – parfémy k ovivání pacientů, tabák (keč. *mapacho*) k jejich okuřování a chrustálka (keč. *shacapa*) k čištění energií. K léčebným písni se léčitel dostává vnuknutím ve změněném stavu vědomí vyvolaném ayahuascou, nikoliv praktickým nácvikem [25].

Účinky

DMT, které je jednou ze základních obsahových látek ayahuascy, je rovněž produkován samovolně v mozku [15]. Při orálním požití DMT dochází k jeho deaktivaci žaludečními enzymy. Při kombinaci s beta-karbolinovýmalkaloidy, které tlumí aktivitu enzymu monoaminooxidázy, však DMT může začít působit na centrální nervový systém a vyvolat vidění.

Ayahuasca začíná působit do půl hodiny až hodiny po požití a její účinek trvá okolo čtyř hodin. Účinky jsou výrazné jak na fyziologické, tak psychické úrovni. Na fyziologické úrovni působi ayahuasca detoxikačně. Má emetické účinky. Výzkumy zmiňují primou souvislost mezi hladinou harmalinu a mírou zvracení [16]. Dále se může během sezení vyskytnout bzučení v uších a docházet ke změnám termoregulace [17].

Na psychické úrovni se mění vnímání reality. Vyskytuje se disociace a synestezie. Uživatelé si vybavují vlastní vzpomínky [18]. Forma vidění vyvolaného ayahuascou se může odvíjet od druhu rostlin, které jsou přidávány do přípravku, zejm. v závislosti na množství DMT ve směsi [19].

Subjektivní prožitek bývá uživateli popisován jako všeobsahující přítomnost, univerzální moudrost, setkání s bohem, láskou, transcendentní jednotou, či osvícení. Někdy může být také doprovázen pocity úzkosti a vyústit v zážitek blízkosti smrti (angl. *near-death experience*) následovaný katartickým znovuzrozením. V některých případech je vyvrcholením mystická extáze. Vidění mohou jedinci naznačit, jakým směrem se má v životě dále ubírat [20].

Povaha subjektivního prožitku se liší v závislosti na informovanosti, zkušenostech a osobních dispozicích dané osoby (angl. *mindset*, zkr. *set*). Vliv na něj má také kontext (angl. *setting*), v němž k němu dochází. Pro integraci zážitku do každodenního života jsou rozhodující zkušenosti pořadatele rituálu a následná péče z jeho strany. Přinosy, které jsou popisovány mezi uživateli, se týkají jak emoční, tak spirituální roviny. Mnohdy u nich dochází ke změnám v sebeopojení [21]. Fenomenologie změněného stavu vědomí pod vlivem ayahuascy je předmětem zájmu vědců [22].

Rizika

V souvislosti s užíváním ayahuasky nebyla popsána neurotoxicita, ani žádná fyzička újma. Ayahuasca bývá naopak dávána do souvislosti se zlepšením tělesné i duševní pohody [17]. Při jejím užívání je však třeba kromě *setu* a *settingu* potřeba věnovat pozornost integraci zážitku z obřadu do každodenního života [26]. V tomto ohledu je klíčové, aby měl uživatel možnost svou zkušenosť konzultovat s pořadatelem a někým ze svých blízkých. V opačném případě by mohl být nuten vyhledat pomoc psychoterapeuta nebo jiného specialisty.

Za velice rizikovou (a v některých případech i smrtelně nebezpečnou) lze považovat kombinaci ayahuascy s dluhodobě užívanými léky, zejm. ze skupiny SSRI (Prozac, Fluoxetin, Fluvoxamin, Citalopram aj.). Některá chronická onemocnění (např. kardiovaskulární) rovněž mohou představovat rizika, proto je jakékoli známé zdravotní obtíže vhodné předem konzultovat s pořadatelem.

Velkým rizikem je užití ayahuascy pod dohledem laika, případně někoho, kdo se za léčitele pouze vydává a snaží se z rostoucího zájmu o tento přípravek profitovat. Falešní léčitelé nedispomují dostatečnou průpravou, znalostmi ani zodpovědností, které jsou pro funkci pořadatele klíčové [27]. Léčitelé tradičně procházejí dlouhou a náročnou průpravou. Účast na obřadu vedeném šarlátanem může vest k vážné psychické újmě, nemluvě o zneužití důvěry a financí osoby, která jej podstupuje [28].

Terapeutické využití

Ayahuasca má efekt v terapii drogové závislosti [18]. Co se jejího dalšího využití týče, jako slabné se jeví její využití při léčbě deprese. Antagonismus DMT v 5-HT_{2A} receptorech může představovat antidepresivní a anxiolytický mechanismus. Tetrahydroharmin inhibuje vylučování serotoninu. To rovněž naznačuje možný antidepresivní účinek ayahuascy a její potencionální aplikovatelnost při léčbě afektivních poruch [17].

Uživatelé ayahuasky připisují význam rovněž při léčbě psychických traum, úzkostních stavů a syndromu vyhoření. Dále v léčbě rakoviny, Crohnovy nemoci či blíže nespecifikovaných onemocnění psychosomatického původu [13].

Doporučení

Průběh psychedelické zkušenosť předurčuje okolní prostředí (*setting*) a aktuální naladění dotyčného (*set*). Set v sobě zahrnuje vše, co si každý z nás s sebou nese – strukturu osobnosti, svou momentální náladu, očekávání a zkušenosť. Setting představuje prostředí, v jakém se zrovna nacházíme – naše okolí, jeho známost, počasí, denní doba, počet zúčastněných a náš vztah s nimi. V případě konzumace je nutná přítomnost zkušeného sittera (průvodce), který musí být důvěryhodnou osobou. Zásadně je také nekombinovat ayahuasku s žádnými drogami ani psychofarmaky a dodržovat doporučenou dietu. Zvláště v případě ayahuascy, za kterou lidé často cestují až do Jižní Ameriky, je klíčové informovat se a najít důvěryhodného průvodce (kurandera/šamana), což může minimalizovat nežádoucí psychické komplikace spojené s užitím ayahuascy. [28]. Pro západního člověka může být obtížné integrovat zkušenosť s ayahuaskou v pro něj neznámém, tradičním prostředí a je tedy vhodné zážitek integrovat za pomocí psychoterapeuta takovým způsobem, který je danému jedinci kulturně vlastní a přínosný [26].

- [1] Fericila, J. M. (2012). *Informe pericial sobre la ayahuasca*. Barcelona: Fundació J. M. Fericila – Societat d’Etnopsicología Aplicada.
- [2] Ott, J. (1996). *Pharmacognosy: Ethnogenic drugs, their plant sources and history*. Kennewick: Natural Products Co.
- [3] C. Sanchez, C. J. Busso. "Ayahuasca: From the Amazon to the Global Village" Drug Policy Briefing vol. 49, 2015.
- [4] Horák, M., Novák, P., Wozniak, A. W. (2017). Legal Aspects of the Ayahuasca Consumption in the European Union. In Region v rozvoji společnosti 2016. Brno: Mendel University in Brno, 276-283.
- [5] Ott, J. (1994). *Ayahuasca entheogens*. Kennewick: Natural Products Co.
- [6] Luna, L. E. The concept of plants as teachers among four mestizo shamans of Iquitos, northeastern Peru. *Journal of Ethnopharmacology*, 1984, 11(2):155-56.
- [7] M. Horák (Ed.) "A Reader in Ethnobotany and Phytotherapy," *Folia Univ. Agri. et Silvic. Mendel. Brun.*, VII, 6. Brno: Mendel University in Brno, 2014.
- [8] A. Hofmann, R. E. Schultes, *Plants of the Dioses: origins delusus de los olvidados*. México: FCE, 2000.
- [9] J. Arrocha, N. S. de Friedemann, "Herederos del jaguary la aracanda," Bogotá: Carlos Valencia Editores, 1982.
- [10] G. Reichel-Dolmatoff. "El contexto cultural de un clérigo indígena: Banisteriopsis Caapi" *Revista de la Academia Colombiana de las Ciencias Vol. XI, St. 327-345*. Bogotá, 1969.
- [11] McKenna, D. J., Luna, L. E., & Towers, G. H. N. (1986). Ingredientes biológicamente activos en las plantas que se mezclan al ayahuasca. Una farmacopea tradicional no investigada. *America indigena*, 46(1), 73 - 99.
- [12] Labate, B. C., Cavar, C., & Gearin, A. K. (2017). *The world ayahuasca diaspora: Reinventions and controversies*. London, New York: Routledge.
- [13] M. Horák, R. Lukášová, S. Vosálová. "Globalizace ayahuasky CR a možnosti jejího terapeutického využití v místních podmínkách," *Anthropologia integrata* 6 (2), 7-13, 2015.
- [14] K. W. Tupper, B. C. Labate "Ayahuasca: Psychedelic Studies and Health Sciences: The Politics of Knowledge and Inquiry into an Amazonian Plant Brew." *Current Drug Abuse Reviews*, 7, 71-80, 2014.
- [15] Strassman, R. (2001). *DMT: The spirit molecule*. Rochester: Park Street Press.
- [16] Schenberg, E., Alexandre, J., Filev, R., Cravo, A., Sato, J., Muthukumaraswamy, S., Yonamine, M., Wagstaff, M., Lomnicka, I., Barker, S, and da

Použitá literatura

- [17] Silveira, D. (2015). Acute Biphasic Effects of Ayahuasca. *PLOS ONE*, 10, 9 (2015)
- [18] E. Dominguez-Clave, J. Soler, M. Elies, J. C. Pascual, E. Alvarez, M. de la Fuente Revenga, P. Friedlander, A. Felding, J. Riba. "Ayahuasca: pharmacology, neuroscience and therapeutic potential", *Brain Research Bulletin*, Volume 126, 89-101, 2016.
- [19] M. Horák. "The House of Song: Rehabilitation of Drug Addicts by the Traditional Indigenous Medicine of the Peruvian Amazon." Mendel University in Brno, 2013.
- [20] G. Jordán. *Art of the Brain: Neuroplasticity and Hallucinatory designs*. University of East Anglia, 2002.
- [21] J. T. Schmid, H. Jungbauer, R. Verres. "Subjective theories about (self-)treatment with ayahuasca." *Anthropology of Consciousness* 21 (2): 188-204. doi: 10.1111/ancr.2010.21.issue_2_2010.
- [22] B. Shanon. *The Antopdes of the Mind: Charting the Phenomenology of the Ayahuasca Experience*. Oxford University Press, 2002.
- [23] M. Horák, S. Vosálová. "Traditional Amazonian medicine in the Czech subculture." *Anthropologia integrata* 7 (2), 47-55, 2016.
- [24] B. C. Labate, C. Cavar. "Ayahuasca Shamanism in the Amazon and Beyond." Oxford University Press, 2014.
- [25] B. Brabec de Mori, L. Mon-Silvano de Brávec. "La corona de la inspiración. Los diseños geométricos de los Shipibo-Konibo y sus relaciones con el cosmovisión y música." *Indonesia*, 26, 2009.
- [26] S. Lewis. "Ayahuasca and Spiritual Crisis: Liminality as Space for Personal Growth." *Anthropology of Consciousness*, 19 (2), 109-133, 2008.
- [27] V. Kavánská, H. Simónová. "Ayahuasca Tourism: Participants in Shamanic Rituals and their Personality Styles, Motivation, Benefits and Risks," *Journal of Psychoactive Drugs* 47 (5), 351-359, 2015.
- [28] V. Kavánská, H. Simónová. "Zkušenost s halucinogenní rostlinou ayahuasca v kontextu šamanského rituálu," *Anthropologia integrata* 5 (1), 51-63, 2014.
- Obr. ayahuasca inspired art na pozadí Zdestrany: Howard C. Charing. <https://www.flickr.com/photos/hgcharing/7956905804>, CC-BY-NC 2.0